EDUCATION OF CONVICTED PERSONS IN SLOVAK AND CZECH SCHOLARLY LITERATURE

[EDUKÁCIA ODSÚDENÝCH V SLOVENSKEJ A ČESKEJ ODBORNEJ LITERATÚRE]

Michal Granec

doi: 10.18355/PG.2026.15.1.9

Abstract
The paper addresses the issue of the education of convicted persons. The aim of the paper is to present, through a review study, selected Slovak and Czech authors who focus on adult education in the specific environment of imprisonment and the subsequent reintegration into society. Attention is given to the analysis of their professional focus and approaches in selected publications that reflect the current state of knowledge in this field.
The paper highlights the fact that, in the Slovak context, the issue of the education of convicted persons has been developed to a lesser extent and is mainly represented by authors oriented towards andragogy and social pedagogy. In contrast, in the Czech context, a broader range of authors can be identified who approach this issue also from the perspectives of penology, criminology, and the systemic functioning of the prison system. The result of the paper is a synthesis of knowledge from selected authors and an emphasis on the importance of educating convicted persons as a tool for resocialization and the prevention of recidivism. At the same time, differences between Slovak and Czech approaches to this issue are identified, and possibilities for further research in the field of penitentiary pedagogy, or andragogy, are suggested.

Key words
adult education, penitentiary pedagogy/andragogy, prison education, resocialization, imprisonment, andragogy

Anotácia
Príspevok sa zaoberá problematikou vzdelávania odsúdených. Cieľom príspevku je prostredníctvom prehľadovej štúdie predstaviť vybraných slovenských a českých autorov, ktorí sa venujú edukácii dospelých v špecifickom prostredí výkonu trestu odňatia slobody a následnej reintegrácii do spoločnosti. Pozornosť je venovaná analýze ich odborného zamerania a prístupov vo vybraných publikáciách, ktoré reflektujú aktuálny stav poznania v danej oblasti.
Príspevok poukazuje na skutočnosť, že v slovenskom prostredí je problematika vzdelávania odsúdených rozpracovaná v menšom rozsahu a je zastúpená najmä autormi orientovanými na andragogiku a sociálnu pedagogiku. Naopak, v českom prostredí možno identifikovať širší okruh autorov, ktorí pristupujú k tejto problematike aj z perspektívy penológie, kriminológie a systémového fungovania väzenstva.
Výsledkom príspevku je syntéza poznatkov od vybraných autorov a poukázanie na význam edukácie odsúdených ako nástroja resocializácie a prevencie recidívy. Zároveň sú identifikované rozdiely medzi slovenským a českým prístupom k danej problematike a naznačené možnosti ďalšieho výskumu v oblasti penitenciárnej pedagogiky, resp. andragogiky.

Kľúčové slová
edukácia dospelých, penitenciárna pedagogika/andragogika, vzdelávanie odsúdených, resocializácia, väzenstvo, andragogika

1 Introduction

Vzdelávanie dospelých predstavuje významnú súčasť moderných spoločností, pričom jeho význam narastá v kontexte meniaceho sa sociálneho, ekonomického a kultúrneho prostredia. Edukácia dospelých nie je obmedzená len na formálne vzdelávacie inštitúcie, ale prebieha aj v špecifických podmienkach a prostrediach, medzi ktoré patrí aj výkon trestu odňatia slobody. Andragogika reflektuje potrebu systematickej edukačnej práce s dospelým človekom, pričom zdôrazňuje význam celoživotného vzdelávania a jeho prínos pre jednotlivca aj spoločnosť (Hatar, 2006).

Špecifickým prostredím, v ktorom edukácia nadobúda osobitný význam, sú ústavy na výkon trestu odňatia slobody. V tomto kontexte nemožno vzdelávanie vnímať len ako prostriedok získavania vedomostí, ale predovšetkým ako nástroj resocializácie odsúdených. Penitenciárna pedagogika ako súčasť špeciálnej pedagogiky sa zaoberá výchovou a vzdelávaním odsúdených s cieľom podporiť ich návrat do spoločnosti a znížiť mieru recidívy (Novak, Strunc, 1988). Výchovná funkcia výkonu trestu tak predstavuje významný prvok terciárnej prevencie kriminality.

Vzdelávanie odsúdených je zároveň vnímané ako základné ľudské právo, ktoré nemožno jednotlivcom odoprieť ani v podmienkach obmedzenia osobnej slobody. Edukácia vo väzniciach predstavuje dôležitý prostriedok rozvoja osobnosti odsúdených, rozširovania ich poznania a formovania sociálne akceptovateľných hodnôt a postojov. Zároveň prispieva k zvyšovaniu ich šancí na uplatnenie sa na trhu práce po prepustení a tým aj k úspešnej reintegrácii do spoločnosti (Lukacova, Lukac, 2022).

Význam edukácie odsúdených zdôrazňuje aj D. Temiakova (2021), ktorá poukazuje na to, že resocializácia predstavuje jednu z najdôležitejších funkcií penitenciárneho systému. Edukácia pritom zohráva kľúčovú úlohu pri formovaní osobnosti odsúdeného a jeho príprave na návrat do spoločnosti. Napriek tomu však výskum v oblasti vzdelávania odsúdených, najmä v slovenskom prostredí, nie je dostatočne rozvinutý a tejto problematike sa venuje relatívne malý počet autorov.

Z uvedeného vyplýva, že problematika vzdelávania odsúdených predstavuje aktuálnu a spoločensky významnú tému, ktorá si vyžaduje systematickú pozornosť zo strany odbornej verejnosti.

Pri spracovaní príspevku bola využitá metóda obsahovej analýzy odborných domácich a zahraničných zdrojov. Analyzovaných bolo celkovo dvanásť odborných publikácií a vedeckých článkov zameraných na problematiku edukácie odsúdených, penitenciárnej pedagogiky, penológie a resocializácie.

Výber zdrojov bol realizovaný na základe ich tematickej relevantnosti, odborného zamerania a prínosu pre riešenú problematiku, pričom dôraz bol kladený najmä na práce autorov, ktorí sa systematicky venujú edukácii dospelých v podmienkach výkonu trestu odňatia slobody, resp. dospelým so sociálnym znevýhodnením. Zdroje zahŕňali monografie, vedecké články a zborníky publikované v období od roku 1988 do roku 2023.

Zber literatúry prebiehal prostredníctvom Google Scholar, ako aj prostredníctvom online dostupných odborných zborníkov a monografií. Následne bola realizovaná komparatívna analýza slovenských a českých publikácií s cieľom identifikovať spoločné teoretické východiská, prístupy k edukácii odsúdených a možnosti ich ďalšieho rozvoja v kontexte penitenciárnej praxe.

Teoretické východiská

Penitenciárna pedagogika, resp. andragogika predstavuje špecifickú oblasť pedagogickej a andragogickej vedy, ktorá sa zameriava na edukáciu osôb vo výkone trestu odňatia slobody. Východiskom jej teoretického ukotvenia je andragogika ako veda o výchove a vzdelávaní dospelých, ktorá reflektuje potrebu systematickej edukačnej práce s dospelým človekom v rôznych sociálnych podmienkach.

Andragogika pritom zahŕňa nielen vzdelávanie v úzkom slova zmysle, ale aj širší rámec sociálno-výchovného pôsobenia na jednotlivca (in: Hatar, 2006).
V kontexte výkonu trestu odňatia slobody nadobúda edukácia osobitný význam. Vzdelávanie odsúdených nie je možné chápať len ako sprostredkovanie vedomostí, ale ako komplexný proces, ktorý je súčasťou resocializačného pôsobenia na jedinca. Edukácia v penitenciárnom prostredí sa tak stáva jedným z hlavných nástrojov sociálnej rehabilitácie, ktorého cieľom je pripraviť odsúdeného na návrat do spoločnosti a znížiť riziko recidívy (Lukáčová, Temiakova, 2020).
Špecifiká vzdelávania odsúdených vyplývajú najmä z charakteru prostredia, v ktorom sa realizuje. Väzenské prostredie výrazne ovplyvňuje podmienky učenia sa, motiváciu odsúdených, ako aj samotný priebeh edukačného procesu. Odsúdení vstupujú do vzdelávania s odlišnými životnými skúsenosťami, sociálnym zázemím a hodnotovými orientáciami, čo kladie zvýšené nároky na prístup pedagóga (Lukac, Lukacová, 2023).
Edukácia odsúdených je zároveň úzko prepojená s konceptom resocializácie, ktorá predstavuje proces opätovného začlenenia jedinca do spoločnosti. V podmienkach penitenciárneho systému ide o systematické pôsobenie na osobnosť odsúdeného s cieľom zmeniť jeho správanie, hodnotové orientácie a sociálne kompetencie. Resocializácia patrí medzi kľúčové funkcie penitenciárneho systému, pričom edukácia predstavuje jeden z jej najdôležitejších nástrojov (Temiakova, 2021).
Vzdelávanie odsúdených má komplexný charakter a neplní len funkciu prípravy na pracovné uplatnenie, ale smeruje aj k širšiemu rozvoju osobnosti odsúdeného. Ide o proces, ktorý zahŕňa nielen nadobúdanie vedomostí a zručností, ale aj formovanie postojov, hodnôt a sociálnych kompetencií, čo je nevyhnutné pre úspešnú reintegráciu do spoločnosti (Lukac, Lukacova, 2023).
Na základe uvedeného možno konštatovať, že penitenciárna edukácia predstavuje významnú súčasť systému edukácie dospelých, ktorá reaguje na špecifické potreby odsúdených ako osobitnej sociálnej skupiny. Jej význam spočíva najmä v podpore resocializačných procesov a v snahe o znižovanie recidívy prostredníctvom systematického edukačného pôsobenia.

Edukácia odsúdených v slovenskej odbornej spisbe
Problematika vzdelávania odsúdených v slovenskom prostredí nie je spracovaná v takom rozsahu ako v zahraničí, pričom tejto oblasti sa venuje relatívne úzky okruh autorov. Napriek tomu možno identifikovať viacerých odborníkov, ktorí svojimi prácami prispievajú k rozvoju poznania v oblasti penitenciárnej andragogiky, edukácie odsúdených a ich resocializácie.
K významným prácam v oblasti penitenciárnej edukácie patrí vedecká činnosť D. Temiakovej (rod. Kadlubekovej), ktorá sa tejto problematike venuje dlhodobo. Kadlubekova (2015) sa zameriava na teoretické východiská penitenciárnej a postpenitenciárnej edukácie dospelých. Cieľom tejto práce bolo systematicky spracovať problematiku vzdelávania odsúdených a poukázať na význam edukácie ako súčasti resocializačného procesu odsúdených. Autorka pritom využíva najmä analýzu odborných zdrojov, komparáciu prístupov a analytické spracovanie systému vzdelávania odsúdených. Zistenia poukazujú na to, že edukácia predstavuje integrálnu súčasť penitenciárneho zaobchádzania a jej systematické rozvíjanie je nevyhnutné pre úspešnú reintegráciu odsúdených do spoločnosti, pričom významnú úlohu zohráva aj odborná pripravenosť pracovníkov pôsobiacich v penitenciárnom prostredí (Kadlubekova, 2015).
Na tieto teoretické východiská nadväzuje autorka vo svojej novšej práci publikovanej už pod menom Temiakova (2021), v ktorej rozširuje poznanie prostredníctvom empirického výskumu. Cieľom výskumu bolo poukázať na špecifiká edukácie odsúdených žien a analyzovať ich postoje, motiváciu a vzdelávacie potreby. Výskum bol realizovaný ako kvantitatívny a bol zameraný na analýzu postojov odsúdených žien k vzdelávaniu. Výskumný súbor tvorilo 186 odsúdených žien z jedného ústavu na

výkon trestu odňatia slobody. Zistenia poukazujú na význam vzdelávania ako nástroja resocializácie, pričom zdôrazňujú potrebu individuálneho prístupu a zohľadňovania špecifických potrieb odsúdených žien. Autorka zároveň upozorňuje na nedostatočné zastúpenie tejto problematiky vo výskume v slovenskom prostredí (Temiakova, 2021). Problematika edukácie odsúdených je reflektovaná aj v odborných konferenčných zborníkoch, pričom napríklad Temiakova (2022) poukazuje na význam väzenských knižníc ako špecifického edukačného prostredia, ktoré podporuje rozvoj čitateľskej gramotnosti, motivácie k učeniu a sociálnej integrácie odsúdených (Temiakova, 2022). Na problematiku edukácie odsúdených nadväzujú aj práce autorov Marek Lukáč a Silvia Lukáčová, ktorí sa venujú vzdelávaniu dospelých v špecifických podmienkach väzenského prostredia. Vo svojich prácach poukazujú na nedostatočnú prípravu učiteľov na vzdelávanie odsúdených, ako aj na potrebu rozvoja ich kompetencií pre prácu v tomto špecifickom prostredí. Zároveň zdôrazňujú, že vzdelávanie odsúdených predstavuje komplexný proces presahujúci rámec tradičného školského vzdelávania.

Ich príspevok je zameraný na analýzu formálneho vzdelávania odsúdených z pohľadu učiteľov pôsobiacich vo väzenskom prostredí, pričom cieľom bolo identifikovať špecifiká edukačného procesu a problémy, s ktorými sa pedagógovia stretávajú. Práca má charakter teoretickej štúdie, pričom autori vychádzajú z analýzy odborných zdrojov a existujúcich výskumov, a preto nepracujú s vlastným výskumným súborom ani konkrétnym počtom respondentov. Zistenia poukazujú na potrebu systematickej prípravy pedagógov a rozvoja ich odborných a didaktických kompetencií pre efektívnu edukáciu odsúdených (Lukac, Lukacova, 2023).

Teoretické východiská edukácie dospelých v kontexte sociálne znevýhodnených skupín možno opierať aj o koncepciu sociálnej andragogiky, ktorú systematicky rozpracúva C. Hatar (2012). Sociálna andragogika sa zameriava na edukačne orientovanú sociálnu pomoc dospelým, najmä tým, ktorí sa nachádzajú v náročných životných sociálnych situáciách, pričom zdôrazňuje význam prepojenia edukácie, resocializácie a sociálno-edukačnej intervencie. Tento prístup umožňuje komplexnejšie pochopiť edukáciu odsúdených ako špecifickej skupiny dospelých v kontexte ich sociálneho začlenenia a návratu do spoločnosti.

Na základe uvedeného možno konštatovať, že slovenské odborné prostredie disponuje limitovaným, no významným okruhom autorov, ktorí sa venujú problematike vzdelávania odsúdených, resp. sociálne znevýhodnených dospelých. Ich práce poukazujú na význam edukácie ako nástroja resocializácie a zároveň upozorňujú na potrebu ďalšieho výskumu v tejto oblasti.

Edukácia odsúdených v českej odbornej spisbe

Na slovenské odborné prostredie prirodzene nadväzuje český kontext, v ktorom sa problematika väzenstva, penitenciárnej pedagogiky a resocializácie taktiež systematicky reflektuje. Česká odborná literatúra ponúka ďalšie pohľady na výkon trestu odňatia slobody, pričom reflektuje edukačné, sociálne aj právne aspekty práce s odsúdenými.

V českom odbornom prostredí sa problematike výkonu trestu odňatia slobody venujú Karel Novák a Pavel Štrunc, ktorí patria medzi významných predstaviteľov penitenciárnej pedagogiky. Vo svojej práci sa zameriavajú na výchovnú funkciu výkonu trestu, pričom zdôrazňujú, že výkon trestu odňatia slobody nemá mať iba represívny charakter, ale má plniť aj významnú prevýchovnú a resocializačnú úlohu.

Autori vychádzajú z teoretického spracovania penitenciárnej pedagogiky a analýzy jej postavenia v systéme pedagogických vied, pričom poukazujú na potrebu systematického a vedecky podloženého prístupu k realizácii výchovného procesu vo väzení. Zistenia naznačujú, že efektívne pôsobenie na odsúdených môže prispieť k znižovaniu recidívy a k ich úspešnejšej reintegrácii do spoločnosti (Novak, Strunc, 1988).

Na penologické aspekty výkonu trestu nadväzuje aj V. Cernikova a V. Sedlacek (2002), ktorí chápu resocializáciu ako systematický a komplexný proces smerujúci k opätovnému začleneniu jedinca do spoločnosti. V ich ponímaní ide o súbor opatrení, ktoré zahŕňajú nielen výchovné a vzdelávacie pôsobenie, ale aj sociálne a psychologické intervencie, pričom cieľom je zmena správania odsúdeného a jeho opätovná integrácia do spoločnosti.

Podobný pohľad na problematiku penológie prezentuje aj M. Jůzl a kol. (2022), ktorý poukazuje na význam výkonu trestu ako nástroja nielen ochrany spoločnosti, ale aj prevýchovy odsúdeného. Zdôrazňuje potrebu komplexného prístupu k odsúdeným, ktorý zahŕňa pedagogické, sociálne a psychologické pôsobenie s cieľom dosiahnuť zmenu ich správania a hodnotových orientácií

Moderný pohľad na fungovanie väzenstva a resocializačné procesy prinášajú Drapal, Jiricka, Raszkova, eds. (2021), ktorí sa venujú analýze trestnej politiky a reálneho fungovania väzenského systému. Vo svojej práci poukazujú na význam reintegrácie odsúdených a zdôrazňujú potrebu efektívnych nástrojov, ktoré podporujú ich návrat do spoločnosti a znižovanie recidívy. Ich prístupy reflektujú aktuálne poznatky vychádzajúce z empirických výskumov, podľa ktorých samotný výkon trestu odňatia slobody nemá jednoznačne pozitívny vplyv na znižovanie recidívy. Výskumy poukazujú na to, že prísnejšie tresty nemusia viesť k odradeniu páchateľov od ďalšej trestnej činnosti a v niektorých prípadoch môže mať uväznenie dokonca negatívny vplyv na ich ďalšie správanie, napríklad v dôsledku adaptácie na väzenské prostredie alebo stigmatizácie po prepustení. Zároveň sa v súčasnosti do popredia dostávajú prístupy založené na identifikácii a implementácii efektívnych intervencií. Medzi kľúčové patrí napríklad model „what works“. Ide o prístup založený na empiricky overených intervenciách, ktoré preukázateľne znižujú recidívu a zdôrazňujú využívanie efektívnych programov, najmä prostredníctvom rozvoja sociálnych a kognitívnych zručností odsúdených. Efektívne intervencie sú pritom založené na individuálnom prístupe k odsúdenému, zohľadňovaní jeho rizikových faktorov a potrebe systematickej práce s jeho správaním. V kontexte moderných trendov možno spomenúť aj koncept otvorených väzníc, ktoré sú založené na vyššej miere dôvery, samostatnosti a zodpovednosti odsúdených. Tento model umožňuje postupnú adaptáciu na život na slobode a podporuje rozvoj pracovných a sociálnych návykov, čím prispieva k úspešnejšej reintegrácii do spoločnosti.

Významnou súčasťou resocializačného procesu je aj príprava odsúdených na prepustenie, pričom výskumy poukazujú na to, že úspešná reintegrácia závisí od viacerých faktorov, ako sú zabezpečenie bývania, pracovné uplatnenie, sociálne väzby a dostupnosť odbornej pomoci. Nedostatočná podpora v týchto oblastiach môže viesť k opätovnému návratu k trestnej činnosti.

Prístup autorov Drapal, Jiricka a Raszkova spočíva najmä v tom, že zdôrazňuje potrebu opierať penitenciárnu prax o empiricky overené poznatky a efektívne intervencie, pričom poukazuje na limity tradičného represívneho prístupu a potrebu komplexného, interdisciplinárneho riešenia problematiky resocializácie odsúdených (Drapal, Jiricka, Raszkova, eds., 2021).

Na základe uvedeného možno konštatovať, že problematika väzenstva a resocializácie odsúdených je v analyzovaných slovenských aj českých zdrojoch spracovaná na obdobných teoretických východiskách. Autori v oboch prostrediach zdôrazňujú význam edukácie ako integrálnej súčasti resocializačného procesu a poukazujú na potrebu prepojenia edukačných, sociálnych a psychologických prístupov pri práci s odsúdenými.

Záver

Na základe spracovaných teoretických východísk a analyzovaných odborných zdrojov možno konštatovať, že edukácia odsúdených predstavuje významnú a neoddeliteľnú súčasť procesu resocializácie. Nejde pritom o izolovanú aktivitu, ale o komplexný

nástroj, ktorý zasahuje do viacerých oblastí osobnosti odsúdeného – od rozvoja kognitívnych schopností, cez formovanie hodnôt až po podporu sociálnych a pracovných kompetencií. V tomto kontexte sa vzdelávanie javí ako jeden z kľúčových predpokladov úspešného návratu jednotlivca do spoločnosti.

Zároveň však analýza poukazuje na skutočnosť, že efektivita edukácie odsúdených nie je automatická, ale je podmienená viacerými faktormi (Drapal, Jiricka, Raszkova, eds., 2021; Lukac, Lukacova, 2023). Medzi najvýznamnejšie patrí kvalita odborného zaobchádzania, individualizácia prístupu a prepojenie vzdelávacích aktivít s reálnymi potrebami odsúdených. Významnú úlohu zohráva aj pripravenosť edukačných pracovníkov, ktorá v podmienkach penitenciárneho prostredia nadobúda špecifický charakter a vyžaduje si osobitné kompetencie, ktoré sú v súčasnosti rozvíjané skôr nedostatočne (Lukac, Lukacova, 2023). Na potrebu individualizovaného prístupu poukazujú aj zistenia Temiakovej (2021), podľa ktorých vzdelávacie potreby a motivácia odsúdených nie sú homogénne a vyžadujú diferencované edukačné prístupy.

Osobitnú pozornosť si zasluhuje aj otázka efektivity jednotlivých intervencií. Súčasné poznatky naznačujú, že nie všetky programy realizované vo výkone trestu odňatia slobody prinášajú rovnaké výsledky. Ako efektívne sa ukazujú najmä tie prístupy, ktoré vychádzajú z individuálnych potrieb odsúdených, pracujú s ich rizikovými faktormi a sú založené na systematickej a dlhodobej práci. Empirické zistenia Temiakovej (2021), realizované na výskumnom súbore 186 odsúdených žien, zároveň potvrdzujú význam prispôsobenia vzdelávacích aktivít individuálnym potrebám odsúdených. Naopak, univerzálne riešenia bez ohľadu na špecifiká cieľovej skupiny sa v praxi neosvedčujú (Drapal, Jiricka, Raszkova, eds., 2021). Význam edukácie sa zároveň výrazne prejavuje aj v procese reintegrácie odsúdených po prepustení z výkonu trestu. Práve toto obdobie predstavuje kritickú fázu, v ktorej sa ukazuje reálny dopad vzdelávacích a resocializačných aktivít. Úspešná reintegrácia je podmienená nielen nadobudnutými vedomosťami a zručnosťami, ale aj dostupnosťou sociálnej podpory, pracovných príležitostí a stabilného zázemia. Bez ich zabezpečenia sa riziko recidívy výrazne zvyšuje.

Z hľadiska širšieho kontextu možno penitenciárnu edukáciu vnímať ako súčasť rozvíjajúcej sa oblasti penitenciárnej a sociálnej andragogiky, ktorá prepája edukačné, sociálne a psychologické prístupy k práci s dospelými v špecifických podmienkach výkonu trestu. Jej cieľom nie je len sprostredkovanie poznatkov, ale predovšetkým podpora pozitívnej zmeny správania a hodnotovej orientácie odsúdených, čo je v súlade s dlhodobými cieľmi penitenciárnej andragogiky.

Na záver možno konštatovať, že edukácia odsúdených má v systéme výkonu trestu odňatia slobody svoje opodstatnené miesto a jej význam je nepopierateľný. Pre jej ďalší rozvoj je však nevyhnutné posilňovať prepojenie teórie a praxe, venovať väčšiu pozornosť príprave odborného personálu a systematicky overovať efektivitu jednotlivých edukačných a resocializačných programov. Len za týchto podmienok môže edukácia plniť svoju funkciu ako efektívny nástroj znižovania recidívy a podpory sociálneho začlenenia odsúdených v kontexte moderných prístupov penitenciárnej praxe.

Bibliographic references

Cernikova, V. & Sedlacek, J. (2002). *Zaklady penologie pro policisty*. Praha: Policejni akademie CR. ISBN 80-7251-101-1.

Drapal, J., Jiricka, V. & Raszkova, T. (eds.) (2021). *Ceske vezenstvi*. Praha: Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7676-067-7.

Hatar, C. (2006). *Konstituovanie a rozvoj socialnej andragogiky v systeme slovenskej andragogickej vedy*. *Pedagogicka orientace*, (1), 100–111. ISSN 1211-4669.

Hatar, C. (2012). *Socialna andragogika: Kapitoly z teorie a metodiky socialno-edukacnej starostlivosti o dospelych*. Nitra: Univerzita Konstantina Filozofa v Nitre. ISBN 978-80-558-0037-0.
Juzl, M. et al. (2022). *Resocializace v soucasne penitenciarni praxi*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenskeho Praha. ISBN 978-80-7452-213-0.
Kadlubekova, D. (2015). *Penitenciarna a postpenitenciarna edukacia dospelych*. Banska Bystrica: Belianum. ISBN 978-80-557-0939-0.
Lukac, M. & Lukacova, S. (2023). *Teacher Training for the Education of the Incarcerated in Slovakia and Abroad. Lifelong Learning – celozivotni vzdelavani*, 13(2), 153–171. Available at: https://doi.org/10.11118/lifele20231302153
Lukacova, S. & Lukac, M. (2022). *Vzdelavanie vo vezniciach. Pohlad ucitelov na formalne vzdelavanie odsudenych*. Presov: Presovska univerzita v Presove. Available at: http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Lukacova4
Lukacova, S. & Temiakova, D. (2020). *Druhosancove vzdelavanie dospelych odsudenych vo vykone trestu odnatia slobody na Slovensku. Mlada veda*, 8(1), 167–179. ISSN 1339-3189.
Novak, K. & Strunc, P. (1988). *Penitenciarni pedagogika jako odvetvi specialni pedagogiky. Pedagogika*, (5), 542–554. ISSN 0031-3815.
Temiakova, D. (2022). *Prison libraries as a part of informal adult education*. In: KRIZ, J. & SVOBODOVA, Z. (eds.). *Adult Education 2021 – In Diverse Learning Environments*. Praha: Czech Andragogy Society, 247–260. ISBN 978-80-908330-0-5.
Temiakova, D. (2021). *Vzdelavanie zien v penitenciarnych podmienkach*. Nitra: Univerzita Konstantina Filozofa v Nitre. ISBN 978-80-558-1713-2.

Mgr. Michal Granec
Department of Pedagogy
Faculty of Education
Constantine the Philosopher University in Nitra
Dražovská cesta 4, Nitra
Slovensko
michal.granec@ukf.sk
ORCID: 0009-0001-5656-5049